

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛІО БРАТІВ
КАПРАНОВИХ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 411 групи
Спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Освітньо-професійної програми «Середня
освіта (Українська мова і література)»
Ковбаса Оксана Ігорівна

Керівниця: кандидатка філологічних наук,
доцентка Климович С.М.

Рецензентка: кандидатка філологічних
наук, доцентка Гайдаєнко І.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ..	6
1.1. Лінгвостилістика та її складові	6
1.2. Поняття та елементи ідіостилю	12
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ БРАТІВ КАПРАНОВИХ)	21
2.1. Специфіка ідіостилю братів Капранових.....	21
2.2. Лексичні особливості ідіостилю	27
2.3. Стилістичні особливості ідіостилю	32
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Антропоцентричні тенденції в лінгвістиці кінця ХХ – початку ХХІ століття з усією очевидністю позначили проблему мовної особистості. Визначення системи засобів її вираження марковано не тільки стилістично, але і в межах художнього стилю – ідіостилістично. У художньому тексті мовна особистість усвідомлюється як мовна особистість автора, яка характеризується специфікою своєї мовної картини світу і словника, який становить основу цієї картини.

Українських постмодерністів Братів Капранових (близнюків Дмитра і Віталія) сучасний читач знає як авторів таких кітчевих творів, як «Приворотне зілля», «Розмір має значення», «Кобзар-2000», «Щоденник моєї секретарки». Менш відомі дорослому читачеві їх твори для дітей, зокрема збірка пригодницьких оповідань «Зоряний вуйко». В анотації письменники зауважують, що у цій книзі багато варіантів майбутнього, але найцікавішою виявиться незвичайна, магічна версія сьогодення. Письменники використовують цікаві та захоплюючі сюжети, інколи це власні спостереження та щоденникові записи, користуються доступною для розуміння мовою, але в той же час їх твори є невичерпним джерелом дослідження в галузі фольклору і не тільки.

В існуючій науково-критичній літературі досліджено багато проблем творчості братів Капранових. Серед них народознавча домінанта романів братів Капранових (Д. В. Лук'яненко), міфологізм (І. Ю. Береза), особливості ономастикону (Т. І. Крупеньова), вербалізація категорії оцінки (С. В. Гузенко).

Однак численні дослідження недостатні для повного розкриття своєрідності використання лексичних та стилістичних засобів вербалізації ідіостилу братів Капранових. Відкритими і дискусійними залишаються деякі аспекти їх авторського світогляду, що стосуються,

перш за все, особливої концепції світу і місця людини в ньому, що дало нам можливість досліджувати особливості ідіостилю братів Капранових у лінгвостилістичному аспекті. Саме це обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є ідіостиль братів Капранових.

Предмет дослідження – лінгвістичні особливості ідіостилю братів Капранових.

Мета роботи – охарактеризувати лінгвістичні особливості ідіостилю братів Капранових. Досягнення поставленої мети вимагає від нас постановки і вирішення наступних завдань:

- розглянути лінгвостилістику та її складові;
- визначити поняття та елементи ідіостилю;
- проаналізувати специфіку братів Капранових;
- визначити лексичні особливості ідіостилю;
- охарактеризувати стилістичні особливості ідіостилю.

Рішення поставлених завдань вимагало застосування різних методів дослідження: компонентний аналіз, контекстуальний аналіз, лінгвостилістичний аналіз.

Джерельною базою дослідження послужив роман братів Капранових «Забудь-річка».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше були проаналізовані особливості авторського ідіостилю братів Капранових у лінгвостилістичному аспекті.

Методи дослідження. У відповідності з поставленими завданнями, у дослідженні використовувалися такі методи і прийоми: теоретичний аналіз лінгвістичної літератури з проблеми дослідження (для розгляду лінгвостилістики та її складових, визначення поняття та елементів ідіостилю); описовий метод (для характеристики та оцінки мовних фактів), прийом лінгвістичного спостереження (для аналізу семантики мовних

одиниць), метод лінгвістичного аналізу лексики (для визначення лексичних прийомів ідіостилю братів Капранових), стилістичний метод (для визначення стилістичних прийомів ідіостилю письменників).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що дослідження розширює уявлення про ідіостиль письменника, відкриваючи нові аспекти лінгвістичного аналізу художнього тексту, а його результати можуть бути використані в курсах з мовознавства, стилістики та інтерпретації тексту, у спецкурсах з лінгвокультурології.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 45 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЮСТИЛЮ

1.1. Лінгвостилістика та її складові

Проблема лінгвостилістики та інтерпретації художнього тексту займають в останні десятиліття особливе місце в філологічній науці і привертають до себе пильну увагу і інтерес мовознавців. Як зазначає В. Виноградов, ці відмінності обумовлені «природою художнього стилю, яка гармонійно поєднує в собі категорії таких різних суспільних явищ: мову, літературу, естетику» [11, с. 15].

Надзвичайно суттєвим у цьому відношенні є розмежування власне лінгвістичної та літературознавчої стилістики. Дослідження багатьох лінгвістів свідчать про єдність лінгвістичної та літературознавчої стилістики в об'єкті дослідження, а саме в тканині художнього твору, хоча вони і відрізняються своїми завданнями і підходом до матеріалу, принципами і методами дослідження. Тканина художнього твору досліджується ними з різних точок зору. Лінгвістична стилістика виходить із способів реалізації ідейно-тематичного змісту до самого змісту, літературознавча стилістика – з ідейно-тематичного змісту твору і на основі цього розкриває художньо-образотворчі засоби.

Лінгвостилістика як наука про лінгвостилістичні особливості художнього твору по праву зобов'язана своїм народженням Л. Щербі, який не тільки окреслив саму проблему, а й позначив причини її виникнення, обумовивши шляхи вирішення, запропонував блискучі зразки лінгвопоетичних досліджень. Його дослідження лінгвістичного тлумачення віршів не втратили свого теоретичного і практичного значення і сьогодні. Він зазначав, що лінгвістичний аналіз художнього твору «повинен показати ті лінгвістичні засоби, за допомогою яких виражається ідейний і пов'язаний з ним емоційний зміст літературного твору. У своїх лінгвостилістичних дослідженнях вчений дав зразки

вивчення всіх мовних засобів, що функціонують у словесній структурі художньої тканини твору» [49, с. 23].

Теоретичні основи і практичні принципи лінгвостилістичного аналізу художнього тексту викладені в працях Б. Ларіна, В. В. Виноградова, Г. Винокура, Р. Будагова та інших. Установка Б. Ларіна на художнє ціле при аналізі конкретно-мовного матеріалу стала основою філологічної інтерпретації естетичного факту не тільки для лінгвістів, а й для літературознавців. Визначаючи загальні ознаки художньої мови, вчений ввів у дослідницький побут «естетичне значення слова» як прояв індивідуально-авторського погляду на світ через смислову призму. Він зазначав «що в лінгвістичному аналізі художнього твору «треба вивчати художні доробки у взаємодії всіх компонентів:звучності і семантичних колоритів, композиції і смислової ідейної осі» [24, с. 68].

Р. Будагов підкреслює, що «стилістика – душа кожної розвиненої мови, повинна зайняти важливе місце як в науці про мову, так і в науці про художню літературу. Однак «лінгвістика вивчає всі аспекти мови, в тому числі і стилістичні, тоді як до компетенції літературознавця входить розгляд тільки тих стилістичних ресурсів мови, які використовуються письменниками для втілення певних художніх задумів» [9, с. 43]. Як бачимо, лінгвісти відзначають, що в лінгвістичному аналізі художнього тексту слід вивчати лінгвостилістичні особливості художнього твору в органічному зв'язку з ідеєю і художнім задумом письменника. Саме це і становить основний вихідний принцип лінгвостилістичного аналізу тексту художнього твору. У процесі проведення комплексного лінгвостилістичного аналізу художнього твору, як вважає І. Ковалик, необхідно вивчати всю систему лінгвостилістичних засобів для створення художніх образів певного літературного твору. Отже, системно-структурний підхід у вивченні тексту художнього твору являє собою

другий основний лінгвостилістичний принцип у вивченні мови художнього тексту.

Ще один дослідник Н. М. Гоца [15] у своїх роботах зазначає, що сьогодні текст розуміється як цілісне комунікативне утворення, що відрізняється структурно-семантичною, композиційно-стилістичною і функціональною єдністю і характеризується певним набором категоріальних ознак (текстових категорій): інформативністю, завершеністю, лінійністю, інтегративністю, повторюваністю, що особливим чином проявляються на надфразовому рівні. Хоча текст зовні представлено послідовністю лінійно розташованих речень, абзаців та інших фрагментів, він є якісно новим утворенням, не зводиться до суми складових його елементів. Отже, текст виступає самостійним об'єктом лінгвістичного і лінгвостилістичного аналізу.

Лінгвостилістика – наука про лінгвостилістичні особливості художнього твору. Текст передає і зберігає інформацію, як внутрішньо пов'язане, закінчене ціле, що володіє ідейно-художньою єдністю. Художній текст є ідеальною формою передачі авторської свідомості, що естетично впливає на читача або на слухача. Оскільки основною ознакою художнього тексту є образність, то завданням лінгвостилістичного аналізу є виявлення конкретних засобів створення образності, що пронизує всі рівні мови.

Художній текст завжди викликав жвавий інтерес дослідників. Художня література – це тексти, спеціалізовані для передачі естетичної інформації. Засоби її оформлення різноманітні. Естетична інформація в художньому тексті передається за рахунок стилістичних, лексичних та граматичних засобів.

У теоретичній літературі поняття художній текст розуміють як «відмежований мовний макрооб'єкт, якому в результаті цілеспрямованої комунікативної діяльності надана конструктивна виразність, внутрішня і

зовнішня форма; як комунікативна єдність, де кожен елемент «щось здійснює, для чогось існує». За іншим визначенням – це форма «реалізації концепції автора, його індивідуальної картини світу, втіленої за допомогою відібраних відповідно до авторського задуму мовних засобів», яка адресована читачеві [3, с. 45].

Фактуальна, концептуальна та підтекстова інформація тексту складають внутрішню цілісність тексту, яка сприймається читачем через значення, які становлять його тематичну сітку, повторювану в тексті. Тематична сітка може виражатися повтором слів, образів, символів, сцен і тим, що призводить читача до усвідомлення того, на чому хотів акцентувати увагу читача автор [2, с. 99].

Текст – це пристрій, що породжує нові смисли слів, а також несподівані синтаксичні побудови. Сам образ автора є організуючим початком, фокусом усієї мовностилістичної системи твору. Письменник, що володіє твердою і певною життєвою позицією, обов'язково створює свій твір як вираження самого себе. Основною функцією художнього тексту (тексту художнього твору) є естетичний вплив на читача або на слухача [33, с. 31-36].

Художню літературу від інших творів відрізняє смисловий зміст. Ця властивість знаходить свій вияв у здатності письменника передати більше інформації, ніж та, про яку говорить у своїй сукупності прямий сенс слів, і спонукати до роботи думки і почуття, а також читацьку уяву. Ще однією характерною рисою художньої літератури є яскраво виражена національна забарвленість змісту і форми, що є досить природним для літератури – відображення дійсності в образах, обумовлених в даній мові. Важливо також і відображення того часу, коли був написаний твір. Йдеться про тісний зв'язок між історичною обстановкою і образами твору, що відображають її. Велике значення має і індивідуальний стиль

письменника, який використовує певні мовні стилі загальнонародної мови.

Художній текст є єдністю системного та індивідуального, в ньому поєднуються відображення об'єктивного світу і авторське його осмислення. У діяльності автора художнього твору розрізняють два істотні моменти: художнє пізнання дійсності і її творче втілення в словесному матеріалі. Письменник вибудовує специфічну структуру тексту в лексико-синтаксичному плані, що є результатом цілого комплексу переплетених і взаємопов'язаних компонентів, а також фактором, який бере активну участь у створенні певних стилістичних ефектів. З одного боку, автор для опису художньої дійсності користується численними засобами індивідуалізації, такими як: тропи, стилістичні фігури, маркована, оказіональна лексика тощо. З іншого боку, щоб читач зміг зрозуміти і оцінити його оригінальність і неповторність, письменник спирається на норми літературної мови (мова-стандарт).

Теоретичні досягнення сучасної лінгвістики, лінгвістики тексту, лінгвостилістики, єдність об'єкта дослідження (художній текст), єдність загальнометодологічної бази вітчизняних лінгвостилістичних досліджень є провідними принципами матеріалістичної діалектики. Діалектика категорій загального і окремого обумовлює орієнтацію лінгвостилістичних досліджень художнього тексту на текст як нерозривну єдність форми і змісту.

Н. Купіна підкреслює, що «оскільки специфіка мовної форми полягає в її змістовності, лінгвістичний аналіз, орієнтований на виявлення сутності об'єкта, повинен також бути змістовним» [Цит. за: 18, с. 25].

Обґрунтування методики цілісного лінгвістичного аналізу художнього тексту пов'язане з осмисленням позиції мовної складової

тексту – одиниці мови того чи іншого рівня, яка реалізована в тексті.

Н. Купіна пропонує розрізняти три статуси мовної складової тексту:

1. Мовна складова, яка в ізольованому вигляді володіє основними категоріальними властивостями цілого тексту, має статус одиниці тексту.

2. Мовна складова, яка є членом внутрішньотекстової підсистеми (парадигми), маємо статус компонента.

3. Мовна складова, яка не володіє категоріальними властивостями тексту і не є членом внутрішньотекстової підсистеми, має статус члена мовної множини. Статус члена мовної множини має також мовна складова, яка розглядається в лінійному ряді однопорядкових текстових елементів. Викладений підхід визначає модель цілісного лінгвістичного смислового аналізу художнього тексту і дозволяє конкретизувати предмет аналізу на кожному етапі, що знаменує певний рівень абстракції і певну паралель з системою загальнонародної мови.

На першому етапі аналізу предмет вивчення – зміст окремої мовної складової і безлічі лінійно розташованих мовних складових (поверхневий зміст тексту). Логіка дослідження визначається двома ідеями: співвіднесеності мовних і мовних засобів (нульова ступінь абстракції), загальної образності мовних засобів – членів мовної безлічі.

На другому етапі аналізу предмет вивчення – багатоконпонентна єдність (підсистеми, парадигми), що формується в окремому тексті. Тут відбувається відволікання від лінійної послідовності мовних складових (середній ступінь абстракції). Мовна складова розглядається в статусі компонента. Логіка дослідження визначається ідеями співвіднесеної текстових і системно-мовних підсистем (середній ступінь абстракції) і загальної образності текстових багатоконпонентних підсистем.

На третьому етапі аналізу відбувається відволікання від окремих мовних складових і внутрішньотекстових підсистем (вищий ступінь абстракції). Предмет аналізу-глибинний сенс тексту. Текст розглядається

як змістовна цілісність. І. Арнольд також розглядає два підходи до художнього тексту:

- 1) з позиції «стилістики автора»;
- 2) з позиції «стилістики сприйняття».

«Стилістика від автора» виходить з поглибленого вивчення історичної та політичної обстановки в країні, де створювалося твір, філософських і естетичних поглядів автора, особливостей творчості автора в період створення твору, фактів його біографії, що вплинули на творчість цього періоду тощо. При підході до тексту з позицій стилістики декодування аналіз концентрується на самому тексті, його раціонального та емоційного впливу на читача і має лінгвістичну спрямованість. Обидва напрямки аналізу – і аналіз з позицій «стилістики від автора», і аналіз з позицій «стилістики сприйняття» – не ізольовані один від одного, вони взаємодіють і доповнюють один одного [2, с. 44-46].

Лінгвістичні дослідження художнього твору можуть проводитися як в синхронному, так і в діахронному плані. Залежно від цього аналіз може бути спрямований на один або кілька творів як поетичних систем або на розвиток і становлення цих систем в їх змінах.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можемо помітити, що стилістично лінгвістичний аналіз художнього тексту є явищем багатограним і різнобічним. Майже кожен вчений, який працює в представленій галузі, пропонує свій власний метод. Однак, слід пам'ятати, що тільки у взаємодії ці методи допоможуть проаналізувати художній текст. Оскільки основною ознакою художнього тексту є образність, то завданням лінгвостилістичного аналізу є виявлення конкретних засобів створення образності, що пронизує всі рівні мови.

1.2. Поняття та елементи ідіостилю

Проблема вивчення ідіостилю має свою історію. У мовознавстві ХХ сторіччя такі вчені, як Ю. М. Тинянов, Р. О. Якобсон, В. В. Виноградов, Ю. М. Караулов, Б. М. Ейхенбаум, Б. О. Ларін, Ю. М. Лотман досліджували поняття "індивідуальний стиль". Усіх дослідників об'єднує спільна позиція щодо таких складових вищезазначеного явища, як системність, специфічність, цілісність, формально-змістова єдність, поєднання загального та індивідуального, історичний розвиток. У сучасних працях використовується переважно термін "ідіостиль", який введено у лінгвістичний обіг В. П. Григор'євим [16].

Важливі теоретичні розробки поняття "ідіостиль" належать І. А. Тарасовій (лінгвокогнітивний аспект) [43], Н. С. Болотновій (комунікативний аспект) [7], В. А. Піщальниковій (психолінгвістичний аспект) [34], О. Г. Фоменко (лінгвотипологічний аспект) [48]. Усі згадані вчені співвідносять ідіостиль із внутрішнім світом та світоглядом письменника.

Ідіостиль ставав предметом вивчення численних дисертаційних робіт у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві впродовж останнього десятиріччя. Як правило, вивчається ідіостиль письменника чи поета в цілому, як у роботі О. В. Мазепової "Лінгвістичні особливості ідіостилю Сохраба Сепехрі" [32], або якийсь його аспект чи складова, наприклад, домінантні мовосимволи в ідіостилі Ю. І. Яновського ("Ідіостиль Ю. І. Яновського в контексті лінгвоестетичних парадигм I половини ХХ ст." (Л. В. Домилівська)) [18].

Для позначення сукупності характерних мовних рис творчості певного письменника в сучасній лінгвістиці вживають терміни «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль».

Більшість сучасних мовознавців послуговуються цими термінами як взаємозамінними. Так, за визначенням С.Я. Єрмоленко, «Індивідуальний стиль, або ідіолект, – сукупність мовно-виразових засобів, які виконують

естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших» [19, с. 304].

Великий енциклопедичний словник мовознавства подає визначення терміна «ідіолект» [від грецьк. *idios* – свій, своєрідний, особливий та (діа)лект] як «сукупність формальних і стилістичних особливостей, притаманних мовленню окремого носія певної мови. Термін «І.» утворений за моделлю терміна «діалект» для позначення індивідуального варіювання мови на відміну від територіального й соціального варіювання...» [10, с. 171].

Літературний словник розглядає літературний ідіолект як важливий складник індивідуального стилю (ідіостилю). Особливістю вживання терміну «ідіостиль» в сучасній лінгвістиці є те, що він тісно переплітається з такими поняттями, як «світобачення письменника», «мовна особистість», «мовна картина світу» [26, с. 345].

На зв'язок ідіостилю з світоглядом автора вказує Л.О. Ставицька: «Категорія індивідуального створюється насамперед функцією повторюваності й закономірності, яка формує естетичне організуюче ядро кожного ідіостилю. Ця функція нерозривно пов'язана із значущістю певної художньої ідеї, мотиву або шматочка дійсності у структурі авторської моделі об'єктивної дійсності» [40, с. 62].

Результатом вербальної діяльності індивідуальної мовної особистості є тексти, тобто художні твори конкретного автора. Тоді ми говоримо про індивідуальний стиль письменника. Кожен письменник належить до конкретного національного соціуму, користується загальнонаціональною мовою, яка відображає світобачення народу. Перебуваючи, безумовно, у межах національно-мовної картини світу, письменник витворює свій неповторний мовний світ відповідно до свого світосприймання, власної психології мовотворчості. Тут можна говорити про «автономну картину світу мовної особистості», індивідуальну мову

митця, про співвідношення загальномовного і індивідуального, про ідіолект та ідіостиль конкретного майстра слова.

Чільне місце в історії розвитку та становлення поняття ідіостилю займають В. В. Виноградов та Ю. М. Караулов. Згідно з В. В. Виноградовим, індивідуальний стиль письменника – це "система індивідуально-естетического использования свойственных данному периоду развития художественной литературы средств словесного выражения" [21, с. 85]. В. В. Виноградов є також винахідником терміну "образ автора", що, на думку дослідника, виступає організаційним центром або стрижнем композиції художнього твору та відіграє величезну роль у системі як індивідуального стилю, так і стилю цілих літературних напрямків [11, с. 25]. Під "образом автора" дослідник розуміє "концентрированное воплощение сути произведения, объединяющее всю систему речевых структур персонажей в их соотношении с повествователем рассказчиком или рассказчиками и через них являющееся идейно-стилистическим средоточием, фокусом целого" [12, с. 118].

Дуже істотно з наведених дефініцій відрізняється перша, оскільки вона пропонує спрощене розуміння "ідіостилю" і включає в поняття тільки своєрідність використання стильових елементів та лексичних одиниць у творах автора. На наш погляд, таке тлумачення розкриває поняття тільки частково, тому є застарілим і не відповідає сучасному рівню розвитку лінгвістичних досліджень. Усі інші представлені вище поняття дуже схожі між собою, оскільки мають спільні або синонімічні ключові слова в своїх дефініціях: "естетична функція", "світосприйняття та світовідчуття автора", "мовна картина світу", "індивідуально-психологічні і морально-естетичні особливості людини", "світогляд автора і знання про світ", "прояв ознак таланту автора".

Розглянемо дефініції ідіостилю та індивідуального стилю, подані в різних словникових статтях. У словнику лінгвістичних термінів за редакцією О. С. Ахманової 1969 року видання міститься таке тлумачення поняття: "стиль индивидуальный – совокупность основных стилевых элементов, неизменно присутствующих в произведениях данного автора в определенный период его творчества и распространяющихся на все его творчество в целом; своеобразие приемов словоупотребления, конструкций и т.п., характеризующее устную и/или письменную речь отдельного лица, независимо от его отношения к писательской деятельности" [36, с. 455].

«Стилистический энциклопедический словарь русского языка» за редакцією В. М. Кожевникової пропонує декілька визначень ідіостилю. На початку статті дається вузьке визначення поняття: "совокупность языковых и стилистико-текстовых особенностей, свойственных речи писателя, ученого, публициста, а также отдельных носителей данного языка" [27, с. 95]. Далі авторка словникової статті (М. П. Котюрова) розширює поняття, апелюючи до терміну мовної особистості Ю. М. Караулова: "идиостиль – это стиль языковой личности во всем многообразии проявления специфики ее уровней (вербально-семантического, когнитивного, мотивационного) в текстоподражающей деятельности и в структуре, семантике и прагматике текста в рамках того или иного функционального стиля речи" [27, с. 96]. Отже, дослідниця пропонує вивчати ідіостиль письменника, спираючись на рівневу модель мовної особистості, розроблену Ю. М. Карауловим, але, беручи до уваги функціонально-стильові особливості тексту.

У статті про комунікативну стилістику, що міститься у цьому ж словнику, Н. С. Болотнова також звертається до ідіостилю, підкреслюючи, що це поняття наповнюється новим, ширшим за об'ємом змістом у порівнянні з традиційним поняттям "індивідуально-авторський стиль".

Дослідниця стверджує, що ідіостиль має комплексний характер, різноаспектно виражає соціально-історичну сутність, національні, індивідуально- психологічні і морально-естетичні особливості людини; в ідіостилі проявляється його світогляд і знання про світ (концептуальна картина світу та тезаурус), загальна і мовна культура в їх текстовому втіленні [7, с. 157].

Енциклопедія "Українська мова" ототожнює поняття індивідуального стилю з ідіолектом та визначає його як "сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття насамперед стосується стилю майстра слова, письменника. Стиль індивідуальний залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприйняття та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та їх оцінки" [45, с. 603]. У статті також зазначено, що "системність стилю індивідуального ґрунтується на зв'язку мови і мислення, на витворенні мовної картини світу, в якій поєднано загальне та індивідуальне, загальне й одиничне" [45, с. 603].

Таким чином, сучасні визначення ідіостилю мають більш складний і комплексний характер, пропонуючи рухатись від традиційного уявлення про стиль письменника як такий, що включає індивідуалізоване використання мовних одиниць або стилістичних прийомів, у сторону його когнітивного розуміння, тобто як явища, що відтворює авторську картину світу у мові твору. Слід також зауважити, що всі автори словникових статей, окрім Н. С. Болотнової, розглядають поняття "ідіостиль" та "індивідуальний стиль" як рівнозначні, тому часто взаємозамінюють їх. Н. С. Болотнова вважає термін "ідіостиль" сучаснішим за "індивідуальний стиль", оскільки під ним мають на увазі нове та ширше за своїм змістом лінгвістичне явище. У цій роботі ми погоджуємося з дослідницею та вважаємо правильним використовувати термін "ідіостиль".

Індивідуальний стиль (ідіостиль) письменника – це реалізація авторської моделі світу в мовних знаках національної культури. У процесі мовотворчості письменник витворює особливий мовний світ, використовує словесні знаки загальноживаної мови в їх вторинному кодовому значенні. Саме це робить авторський твір письменника самобутнім та оригінальним.

На основі здійсненого теоретичного огляду можна зробити висновок, що розуміння поняття ідіостилю визначає спосіб його дослідження. На нашу думку, щоб повністю охарактеризувати ідіостиль письменника, необхідно дослідити своєрідність усіх його проявів. Тому ми пропонуємо таке узагальнене розуміння ідіостилю: ідіостиль – це система використання мовних засобів та стилістичних прийомів різних мовних рівнів, а також певних лексичних одиниць чи їх комбінацій, які здатні не тільки вирізнити мову автора з-поміж інших письменників, але й відтворити його світосприйняття.

Ідіостиль письменника – це не тільки вербальний семіотичний простір, а й те, на що він виводить, що освоює, який лінгвотипологічний потенціал накопичує, у зміні яких літературно-мистецьких норм бере участь.

Отже, алгоритм аналізу ідіостилю письменника (автора прозових творів) виглядає таким чином:

- літературознавче вивчення особливостей творчості письменника та основних його біографічних фактів для виокремлення можливих вербалізованих концептів у його творах;

- автоматична обробка текстів автора з метою знаходження частотних лексем;

- класифікація лексики за денотативними сферами (тематичними групами); виокремлення ключових слів-репрезентантів художніх концептів;

– опис структури художніх концептів та виявлення відношень між ними;

– порівняння мовної репрезентації досліджуваних концептів письменника з репрезентацією цих концептів у інших авторів (сучасників письменника або представників тієї ж самої течії);

– аналіз особливостей вживання мовних та стилістичних засобів на різних рівнях мови, визначення їх місця у мовній картині світу письменника.

У нашій концепції ідиостиль письменника – це не тільки вербальний семіотичний простір, який актуалізується, а й те, на що він виводить, що освоює, який лінгвотипологічний потенціал накопичує, у зміні яких літературно-мистецьких норм бере участь. У такому розумінні ідиостиль письменника не є синонімом ані авторському або особистому стилю письменника, ані індивідуальному стилю письменника. Екстраполюючи поняття ідиостилу письменника у лінгвотипологію художнього тексту, ми виходимо з того, що лінгвотипологічний простір ідиостилу письменника створюється усією сукупністю його художніх текстів [20, с. 44].

Зрушення дослідницького інтересу з типу і жанру художнього тексту на ідиостиль письменника пояснюється наступними факторами:

1) ідиостиль письменника створює єдину модель художнього тексту, власний варіант типової моделі художнього тексту свого часу, який проявляється у всіх його художніх текстах;

2) ідиостиль письменника має єдині лінгвокогнітивні підстави, за якими можна виявити лінгвотипологічні принципи художнього дискурсу його епохи [5, с. 56].

В ідиостилі письменника створюється модель художнього тексту, що втілює цілісну одиницю пізнання можливого світу. Витягнута з різних художніх текстів в одному ідиостилі письменника, вона являє собою

лінгвотипологічний варіант, вичерпний ідиостиль письменника. Відрізняючись лінгвотипологічними варіантами, сучасні один до одного ідиостилі письменників одночасно є носіями і провідниками типової моделі художнього тексту — історично сформованої матриці белетристичного тексту, моделі можливого світу конкретної епохи.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ БРАТІВ КАПРАНОВИХ)

2.1. Специфіка ідіостилю братів Капранових

Творчість братів Капранових, сучасних українських письменників, викликає великий інтерес з боку дослідників, адже індивідуальність творчої манери та стилю авторів дозволяє виокремити національну самобутність українського народу. Їх творчість є результатом власних роздумів, філософських міркувань, історичного попиту та біографічних подій. Об'єктами оцінки є політична ситуація, представники влади, бомонду, сімейні стосунки, кохання, суспільно-політичні погляди.

В. Н. Топоров робить акцент на тому, що у кожного народу зазвичай індивідуальне бачення онімів. Вчений з ономастичним простором співвідносить природні та штучні найменування географічних об'єктів, різноманітних будівель, відокремлених предметів (музичні інструменти, зброя, прикраси, регалії тощо), часових відрізків, текстів і їх частин, жанрів тощо; індивідуальні найменування особи (люди, духи, тварини, рослини, боги, демони тощо) і професійні, конфесійні, расові, кастові, вікові найменування особи; найменування титулів, прізвиська тощо» [43, с. 72]

Лінгвістична за своєю суттю, ономастика поєднує в собі історичний, географічний, етнографічний, культурологічний, соціологічний, літературознавчий аспекти, які допомагають виявити специфіку званих об'єктів і традиції, які пов'язані з іменами власними. У тексті художнього твору лексичні одиниці знаходяться у співвідношенні з існуючою та вигаданою реальністю, з літературною мовою та авторською мовою, яка зображує дійсність в образах. Таким чином, читач відтворює асоціативні зв'язки слова, які сприяють функціонально-семантичному розумінню та

переосмисленню власної назви. Все це допомагає зрозуміти авторський задум твору.

У своїх творах братам Капрановим властиво використовувати оніми різних класів, велику кількість з них складають міфоніми так космоніми. Прикладом використання міфонімів у романі Братів Капранових є цитата з твору «Приворотне зілля», де на першому плані відводиться місце міфологемі відьма, якою автори називають всіх осіб жіночої статі (*Леся, Тетяна, баба Кабачиха, Палажка-партторгова жінка*).

Твори братів Капранових сповнені використанням експресивно-забарвленої лексики. Поняття експресивно-забарвленої лексики нерозривно пов'язано із поняттям експресивності. Існування цієї проблеми, а також наявність різних способів її рішення обумовлено багатогранністю самої категорії. Наприклад, у творах братів Капранових практично будь-який мовний засіб при певних умовах може ставати експресивним. Крім того, герої творів можуть кодувати і декодувати емоції з різним ступенем усвідомленості: експресивні засоби іноді не сприймаються реципієнтом повідомлення, внаслідок чого їх експресивний потенціал втрачається.

Сучасна українська література завдяки культурним та політичним трансформаціям останніх років набуває нової якості, змінюється, тому, на нашу думку, заслуговує уваги аналіз вираження категорії оцінки у творах братів Капранових. Категорія оцінки, що розглядається в рамках молоді аксіологічної теорії, є важливою і актуальною темою наукових досліджень вчених-лінгвістів, філософів, логіків. Слід зазначити, що «жодне поняття не знаходить в мові такого розмаїття класифікацій, таких різнохарактерних підходів до аналізу, такої безлічі трактувань і такої блискучої плеяди дослідників в історії лінгвістичних навчань від античності до сучасності, як оцінка» [35, с.67].

Категорія оцінки за своєю природою пов'язана з онтологією людської свідомості, її інтерпретуючою функцією та відображаючою інтерпретативну модель світу. Вони об'єктивують способи інтерпретації знань людиною і закріплюють механізми цієї інтерпретації в системі мови у вигляді певного формату знань.

Категорія оцінки має залежний від інших концептуальних сутностей, релятивний характер і в своїй структурі виявляє поєднання різних принципів організації. Відповідно до цього положення, слід зазначити, що одними з основних компонентів оцінної структури у художньому тексті є суб'єкт оцінки та оцінний предикат. Згідно з цим, категорія оцінки у творах братів Капранових може бути виражена за допомогою різних частин мови, проте велика роль відводиться прикметникам, адже ця частина мови структурно складається з двох аспектів – семантичного та прагматичного, що впливає на значення лексичних одиниць та особливостей їх вжитку. Прикметники характеризуються наявністю суб'єктивно-оцінювальних значень та відповідних конотацій. Відповідно до цього цим лексемам властиво мати найбільшу здатність до характеристики предметів у творчому доробку братів Капранових.

Наступною категорією оцінки є використання дієслів з оцінним значенням. У текстах братів Капранових оцінному компоненту у значенні дієслівних лексем властиво виражати ставлення до дії, емоційно, образно передавати інформацію, характеризувати суб'єкт мовлення. Опис подій у такий спосіб характеризує «чоловічий» стиль оповідання, а отже, поєднання об'єктивного відображення дійсності шляхом вербалізації дії та суб'єктивного відображення дійсності шляхом емотивного ставлення мовця до дії чи процесу.

На лексичному рівні поширені стилістично знижені засоби вираження оцінки такі, як простонародна лексика, розмовні слова, жаргонізми, лайливі слова.

Брати Капранови звертаються до ресурсів готових поетичних засобів, формул, символів, таких як народні прислів'я, приказки, пісні з оцінною метою. Створення глибинного підтексту відбувається шляхом використання фольклорних елементів, які підкреслюють яскраво виражену національну самосвідомість письменників, що впливає на національні почуттів читачів. Одним з важливих засобів емоційної оцінки у творах братів Капранових є фразеологізми на позначення позитивної або негативної оцінки осіб, предметів, вчинків людини, психоемоційного стану людини.

Морфологічні засоби вираження оцінки, які зустрічаються у творах братів Капранових, представлені суфіксацією та префіксацією. Слова, які утворюються за допомогою таких морфологічних засобів, які характеризуються найбільшою оцінною семантикою.

Важливо звернути увагу на об'єкт оцінювання. Романи братів Капранових реконструюють сучасні події, саме тому вживання емоційної лексики є шляхом до з'ясування ставлення письменників до політичної ситуації і до інших подій, жінок, героїв творів. Брати Капранови використовують емоційну лексику, грубу та лайливу, оцінюючи політичну ситуацію для того, щоб передати своє бачення представників влади, рівень їх інтелектуального розвитку.

Для романів братів Капранових характерним є використання іронічної, емоційної грубої, лайливої лексики при зображенні жінок, їхніх звичок як з точки зору чоловіків, так і жінок. Експресивна лексика вживається письменниками для оцінки одного персонажа іншим. Частіше за все, оцінка героїв твору реалізується в авторських ремарках. Завдяки подібному використанню емоційної лексики формується тон художнього

твору, вербалізується певний настрій, що допомагає сформувати у читача відповідне ставлення до героїв твору, їхніх вчинків. Посилюється емоційно – експресивний ефект.

Тому, на нашу думку, однією з основних особливостей ідіостилю братів Капранових є експресивність художнього тексту. За словниковим визначенням – це сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту або адресата мовлення [37, с. 465]. І. В. Арнольд називає експресивністю таку властивість тексту, яка передає зміст з підвищеною інтенсивністю і утворює емоційне або логічне посилення, може бути виразним або невиразним [2, с. 42].

Для вираження експресивності у творах братів Капранових застосовується експресивно-забарвлена лексика. Досліджуючи творчість братів Капранових, ми прийшли до висновку, що експресивно-забарвленою лексикою є мовні одиниці, що виражають функціонально-стильову приналежність слова з його експресивно-оцінними конотаціями (жартів, іронії, несхвалення, зневаги, фамільярності) (Г. Н. Акімова, І. В. Арнольд, Н. Я. Мілованова), під емоційно-забарвленими — лексичні одиниці, що мають виражену мовними засобами емоційну забарвленість (лайливі слова, вигуки, вставні слова, мовні одиниці, що служать передачею почуттів. настроїв) (Н. А. Лук'янова, В. К. Харченко, В. І. Жельвіс).

У лінгвістиці дуже часто користуються термінами: виразні засоби мови, експресивні засоби мови, стилістичні засоби, стилістичні прийоми. Ці терміни іноді вживаються синонімічно, іноді ж в них вкладається різний зміст. Між виразними (експресивними) засобами мови та стилістичними прийомами мови іноді важко провести чітку грань, хоча відмінності між ними все ж існують. Виразні засоби мови у творах братів

Капранових мають потенціал перетворювати просте висловлювання в емфатичне або експресивне.

Таким чином, творчість братів Капранових сповнена експресивно-забарвленою лексикою, яка у тексті виконує актрактивну та інформативну функції. Вживання такої лексики та одночасно почуття любові до свого народу, рідної землі та історичного минулого стало підставою для вибору художнього тексту для лінгвостилістичного аналізу у якості якого був обраний твір «Забудь-річка».

Над текстом роману з двох частин найвідоміші в літературних колах України письменники-близнюки Капранови працювали протягом чотирьох років. Ще до християнських часів наші нащадки вірили, що наш світ і інший розділяє річка, і хто пройде через цю річку – все забуде, звідси і з'явилася назва –«Забудь-річка».

«Такий образ описує і ситуацію нашого з вами життя, – запевняють Капранови, – адже така Забудь-річка протікає між поколіннями в кожній українській родині» [8, с. 2]. Ядро твору – життєва історія трьох юнаків-братів, які потрапили на війну під одним ім'ям – Степан Шагута. Комсомолець воює в дивізії «Галичина», син офіцера УНР – в Червоній Армії, а польський солдат – в УПА.

Через багато років двоє їхніх нащадків випадково зустрічаються і закохуються. Герої роману починають сімейне історичне розслідування трьох доль, які переплуталися і стали фактично однією потрібною долею – долею України під час Другої світової війни.

До речі, сюжет цей частково біографічний – дідусі Капранових за часів Другої світової війни перебували по різні боки барикад: один воював у лавах Червоної Армії, а інший – за УПА, за що й потрапив у в'язницю як ворог народу. Першого називали героєм, другого – зрадником.

«У радянські часи ми як би повинні були одним Дідом пишатися, а іншого – соромитися. А тепер все навпаки. Ми зараз можемо пишатися тим, що відсидів 8 років, а той, який був червоногвардійцем, виходить, окупант і колаборант» [30], – міркують Капранови.

Отже, твори братів Капранових є результатом їх роздумів, філософських міркувань, історичного попиту та біографічних подій. У творах братів Капранових об'єктами оцінки є політична ситуація, представники влади, бомонду, сімейні стосунки, кохання, суспільно-політичні погляди. Суб'єктом оцінки виступають як герої творів, так і автори. Оцінка вербалізована за частиномовною приналежністю найбільш послідовно за допомогою прикметників та дієслів; зі стилістичного погляду за допомогою простонародної, розмовної, жаргонної, лайливої лексики, за морфологічними ознаками за допомогою суфіксації та префіксації.

2.2. Лексичні особливості ідіостилю

У творі «Забудь-річка» автори використовують різного роду лексичні засоби, у тому числі авторські неологізми. Н.І. Фельдман вживає термін «неологізм» в широкому сенсі і називає так «нове слово для певної епохи в розвитку мови [47, с. 30]. А.Г. Ликов відносить до неологізмів (у лексикології та словотворенні) нові слова мови, слова на початковій стадії свого історичного мовного життя [31, с. 20]. Н. А. Князев визначає, що «неологізм»: – це лексична одиниця, що володіє новизною, але створена за існуючими в мові словотвірними моделями, що виникла і стала фактом мови в силу суспільної потреби за ініціативою її покоління, що може вийти з ужитку під час змінених соціальних умов» [22, с. 21].

Визначення, подібні перерахованим вище, наводять і зарубіжні джерела: 1. Neologism – a new word or expression – нове слово або вираз;

2. A new meaning acquired by an existing word or expression – нове значення, набуте вже існуючим словом або виразом [50, с. 544];
3. Neologism – word, term or phrase which has been recently created – often to apply to new concepts, or to reshape older terms in newer language form – неологізм – слово, термін або словосполучення, яке було створене недавно для позначення нових понять або надання старим одиницям нової мовної форми [51, с. 653].

Заслуговує на увагу, на наш погляд, думка Є.Я. Городецької, яка пропонує в якості першого і основного визначника конкретизацію за параметром «час». Тобто, неологізми – це слова, які існують у мові «пізніше якогось періоду, прийнятого за вихідний».

Поняття неологізму мінливе в часі, в просторі і відносно: неологізмом слово залишається до тих пір, поки в ньому відчувається новизна. Ставши загальноживаним, неологізм зберігає тимчасову конотацію новизни, яка продовжує відчуватися протягом відносно тривалого періоду часу [Цит. за 31, с. 55]. Що частіше слово використовується, то швидше воно втрачає конотацію новизни.

Серед неологізмів у досліджуваному творі використовуються наступні:

Планувала ж виїхати так, щоб по світлому дістатися траси Одеса – Київ, ну а в результаті оцих маминих ритуальних танців затрималася, забембалася, забулася свою сумочку, повернулася, ось і маєш [8, с. 2].

Окрім неологізмів авторам властиво використовувати оноματοпею. У різних джерелах поняття «звуконаслідування» (або оноματοпея) тлумачиться по-різному. Наприклад «Лінгвістичний енциклопедичний словник» дає звуконаслідуванню наступне визначення «умовне відтворення звуків природи і звучань, що супроводжують деякі процеси (тремтіння, сміх, свистіння, тощо), а також криків тварин, а

звуконаслідувальні слова (ономатопи) – як «слова, між формою і значенням яких існує екстралінгвістичний зв'язок» [26, с. 123].

В. Н. Базильов пропонує наступне визначення «звуконаслідування – закономірний мимовільний фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова і покладеним в основу номінації звуковою (акустичною) ознакою денотата (мотивом). Звуконаслідування також визначають як умовну словесну імітацію звучань навколишньої дійсності засобами мови» [4, с. 76].

Ще одне тлумачення дає В.В. Фатюхін: «звуконаслідування – це специфічне відображення в мові звукової сторони дійсності для образного уявлення про неї. Це не назва предметів або їх дій, а приблизне зображення дії предмета, процесу з характерним для нього звуком (ритм, мелодія, іноді тембр) [46, с. 44].

Одне з останніх досліджень звуконаслідувальних одиниць проводив С. В. Воронін, який запропонував наступне тлумачення звуконаслідування: «закономірний і мимовільний фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова і покладеною в основу номінації звуковою (акустичною) ознакою денотату (мотиву)» [13, с. 99]. Прикладами використання ономатопеї у творі «Забудь-річка» є наступні:

Бр-р-р-р. [8, с. 3]

А потім – бац! Точніше – бац-бац! [8, с. 4]

– чик! [8, с. 2]

Наступною лексичною особливістю досліджуваного твору є використання запозичень. Запозиченням називають процес утворення в мові іншомовних слів, а також безпосередньо іншомовний елемент. Найменування нових речей і виразів раніше відомих понять є причиною появи запозичених слів. Запозичення з'являються в результаті економічних, культурних і політичних взаємин народів.

Процес запозичення є певною складовою функціонування та історичної зміни мови, одним з основних джерел поповнення лексики, найважливішим фактором розвитку мов. У мові існує величезна кількість запозичених слів, однак визначити їх точну величину неможливо, так як ця кількість постійно зазнає змін в більшу сторону, а процес асиміляції ускладнює встановлення етимології одного або іншого слова:

*От коли вже точно зрозуміє, що ночуватиме у степу, можна буде послати шефу есемеску, мовляв, затримуюся через **форс-мажор** і прошу вихідного [8, с. 3];*

*– **Файне** слово... [Брати Капранови, с. 87]; – Файнд трайфт ан! [8, с. 97];*

*а у деяких просунутих готелях є навіть **вай-фай** [Брати Капранови, с. 168];*

*«**Беліссімо!**», – думала Уляна, вечорами вдивляючись у незнайомі риси чоловіка у костюмі [8, с. 184]*

Сленг є набором неформальних, нестандартних слів та фразеологічних зворотів, зазвичай з коротшим “періодом життя”, ніж вирази звичайної розмовної лексики, часто дотепне сполучення слів на образів. Сленг, як явище, виникає як субкультура всередині суспільства. Професійні групи, такі як поліцейські, військові, медичні працівники, комп’ютерні спеціалісти продукують як жаргон так і сленг; інші, соціальні групи, що також є генераторами сленгу це – підлітки, національні меншини, мешканці гетто та анклавів, спортивні групи, кримінальний світ.

Сленгові вирази часто відображають ставлення та цінності певної групи. Вони також відіграють роль ідентифікатора, тобто ознаки приналежності до даної групи, і можуть надати немало інформації про оточення, походження мовця і його соціальний статус. Але до того, як певний новий дотепний вислів набуде статусу сленгового, він повинен

бути засвоєним більшістю учасників даної субкультури, завоювати визнання всередині групи. Якщо ця субкультура досить тісно пов'язана із загальною культурою, новий вислів стає сленговим зворотом, широко відомим загалу. Наприклад, такі слова як *наваляти, кобіти, бігме, файта*:

Вона не уявляла, що жінка старшого віку може наваляти двом чоловікам – хай навіть не спортсменам[8, с. 3];

– *Там є файні кобіти. Бігме*[8, с. 140];

Значить файта – це компанія [8, с. 169]

Авторам «Забудь-річка» властиве використання просторіччя, або грубої лексики:

В минулому залишилися безкінечні «пити – пісяти» [8, с. 3];

Це – квоктяння і сльози на півгодини, а настрої і без того паскудний[8, с. 3];

То, пробачте на слові, п'яна сволота гірша за німців [8, с. 165];

Думаю, ах ти ж паскуда! [8, с. 80]; – *Ти ба, які паскуди!*[8, с. 146];

– *Ні, ну справді, які паскуди, – Степан не вгавав* [Брати Капранови, с. 147];

Слово «розвідка» звучало загрозливо, але Уляна ладна була зв'язатися із самим дідьком, аби отримати бодай крапельку надії [8, с. 86];

А спробували б вони прожити на двох каністрах на взвод, коли не знаєш, завтра привезуть свіжу чи старшина, сука, сп'яну забуде [8, с. 107].

Отже, до лексичних особливостей ідіостилю братів Капранових можна віднести використання, лайливих слів, сленгу, неологізмів, запозичень та звуконаслідування. Вкраплення такого роду виконують експресивну функцію, передаючи настрої твору, його функціональне значення та філософську складову роману.

2.3. Стилiстичнi особливостi iдiюстилю

На стилiстичному рiвнi братам Капрановим вдається використовувати рiзнi стилiстичнi засоби. Розглянемо однi з тих, якi є найбільш використовуваними у творi «Забудь-рiчка».

iронiя (irony – удавання, глузування) – «прихована насмiшка, вдаване вихвалання, коли про якесь явище чи особу говориться в позитивному тонi, а мається на увазi зовсiм протилежне. Цi два значення фактично взаємовиключають одне одного» [24, с. 172].

Вiд гумору iронiя вiдрiзняється бiльш гострим, хоч i дещо замаскованим запереченням висмiюваного. iронiя заснована на контрастi. Головна мета iронiї полягає в тому, щоб викликати гумористичне ставлення читача до описуваних фактiв i явищ. Але iронiя не обов'язково викличе смiх, навпаки, може бути виражене i почуття роздратування, невдоволення, жалю:

Чи наші знамениті дорожні служби не заасфальтували велику яму [8, с. 3] – у наведеному прикладі автори героїня знущається з дорожніх служб і вважає їх роботу незадовільною;

Так само вона поверталася і додому – глухими провулками без асфальту та ліхтарів, просто ідеальна жертва вуличного розбою [8, с. 4] – у цьому прикладі героїня з іронією називає жінку ідеальною жертвою задля того, щоб звернути увагу на її тендітність та беззахисність.

Наступним прийомом, який використовується у творі «Забудь-рiчка» є повтор:

«Оце ще покладу тобі баночку домашнього, де ти в Києві таке знайдеш, і Настуні оце ж напекла, і оце в мене тут лежало, так мені

*вже не потрібно, а **оце** ще забула з минулого разу, і хрещена передала, а дитині на дорогу поїсти...» [8, с. 3].*

Автори використовують повтор для того, щоб звернути увагу на особливості розмовного стилю матері героїні роману «Забудь-річка». Завдяки повтору автори передають національну самобутність українського народу: щирість, щедрість, любов до своєї родини, родичів, дітей та хрещених.

У наступному прикладі повтори використовуються для того, щоб акцентувати увагу на позитивному світобаченні героїні, заспокоєння, надії на краще та божої допомоги:

***Добре** хоч Пасха цього року пізня, і тому немає перспективи замерзнути, **добре**, що бензину півбака і в разі чого можна ввімкнути пічку, і **добре**, що мама наклала з собою їжі та компотів – буде чим годувати Настуньку [8, с. 3]*

Окрім повторів у творі використовуються порівняння – «два поняття, які зазвичай відносяться до різних класів явищ, порівнюються між собою за якимось однією рисою» [14, с. 157]. Наприклад:

*Дорожче, звісно, та якщо взяти до уваги пересадки – адже з Києва до Очакова прямих рейсів ще не запустили – а також можливість завантажити до багажника все, що хочеш, і не перти сумки в руках, **як базарна торгівка**, а просто застромити ключик у багажник [8, с. 3].*

У наведеному прикладі автор порівнює героїню із базарною торгівкою, яка несе багато речей у руках.

Наступним стилістичним прийомом є риторичне запитання, яке дуже часто використовується у творі «Забудь-річка» як елемент роздумів, запитань до самого себе:

У разі чого?[8, с. 3]

А з іншого боку, якщо навіть гіпотетично припустити, що одне колесо можна замінити на запасне, то що робити з другим?[8, с. 3]

Але що ж робити, коли немає що робити?[8, с. 3];

А що таке вишкіл?[8, с. 116].

Ще одним стилістичним засобом є епітет (epithet) – це «виразний засіб, заснований на виділенні якості, ознаки описуваного явища, яке оформляється у вигляді атрибутивних слів або словосполучень, що характеризують дане явище з точки зору індивідуального сприйняття цього явища» [Леснін, с. 134]. Наприклад:

Була у них на роботі офіс-менеджер, колишня вчителька – старорежимнахимерна пані, як і годиться таким персонажам, сухорлява, завжди при фасоні, підкреслено акуратна та пунктуальна[8, с. 4].

Наступним стилістичним засобом є прислів'я і приказки– поєднання слів, яке виражає закінчене судження:

Хто не курить і не п'є, і не матюкається, той юристом не стає, хай не намагається – попри цю прописну істину Уляна не вмiла лаятися [8, с. 3].

Звісно, самотній жінці в степу під Голованівськом на машині без двох коліс личило б розплакатися, однак Уляна не застосовувала і цього всепомічного жіночого антидепресанту. (використання лайливих слів)[8, с. 3].

Автори використовують прислів'я та приказки для того, щоб відобразити національну самобутність українського народу, їх звички та почуття гумору, яке рятує людей від відчаю та розгубленості.

Брати Капранови звертаються до ресурсів готових поетичних засобів, формул, символів, таких як народні прислів'я, приказки, пісні з оцінною метою. Створення глибинного підтексту відбувається шляхом використання фольклорних елементів, які підкреслюють яскраво виражену національну самосвідомість письменників, що впливає на національні почуттів читачів.

Окрім прислів'їв та приказок авторам властиво використовувати довгі перерахування, використовуючи таким чином градаційні відносини між компонентами речення:

Бо жила сама, дочку виховувала сама, заробляла сама, голіруч билася з цим світом за життя теж сама, отже не мала для кого плакати, а крім того була юристом і знала: сльози не можуть слугувати доказом у суді[8, с. 3].

Наступним стилістичним прийомом є цитати – точне відтворення уривку якого-небудь тексту. Автори користуються цитатами задля того, щоб передати точні думки та вирази своїх героїв, акцентувати увагу на важливості цих виразів, їх значенні для того, хто цитує:

...щоправда натомість з'явилося «мені нудно»[8, с. 3]

Одне слово, коли один з нападників вхопив її за сумку, пані Тамара провела удар, відомий в карате як «кансетсу гері» – вона сама його так назвала, від чого Уляна здивовано закліпала. [8, с. 4]

«В Баудінсту файна зуна, літра вода – єдна крупа» [8, с. 56].

«Ставай до лав Української СС дивізії!», «Я – доброволець!», «Галицька дивізія боротиметься з більшовиками!» [8, с. 137].

Ще одним прийомом, який використовується у романі «Забудь-річка» є метафора (metaphor – перенесення) – «приховане порівняння; слово або словосполучення, яке розкриває сутність і особливості одного явища через перенесення на нього схожих ознак і властивостей другого явища; заснована на асоціації за подібністю» [25, с. 237]. Наприклад:

Хоч як боролися з цим комуністи, забороняли попи, кривили носи штундистські пастори – а вже із самісінького ранку вулицями до цвинтарів течуть ручаї людей з віночками та живими квітами, а ще в руках вони тримають торби, а в торбах – самогонка, сало, паски звичайні та сирні, крашанки, цукерки, ковбаси, пиріжки, поминальні свічки, скатерки, серветки[8, с. 5].

Наведений приклад демонструє використання метафоричного порівняння великої кількості людей із ручієм, тим самим, звертаючи увагу на швидкість, з якою вони переміщуються – течуть.

Аналіз виразності мови художнього твору «Забудь-річка» традиційно було здійснено не тільки за образотворчими засобами (тропи: метафора, іронія, повтор тощр), а й за виразними (фігури мови: риторичне питання). На сучасному етапі багато дослідників відзначають, що образотворчі засоби можна характеризувати як парадигматичні, оскільки вони засновані на асоціації обраних автором слів і виразів з іншими, не представленими в тексті словами, по відношенню до яких їм віддано перевагу. Виразні засоби у творі «Забудь-річка» є синтагматичними, оскільки вони засновані на лінійному розташуванні частин.

Таким чином, твір «Забудь-річка» багатий на виразні засоби та стилістичні прийоми. Лексичні виразні засоби – засоби, які функціонують у мові для емоційної інтенсифікації висловлювання, використовуються для посилення виразності висловлювання. Такі форми мови служать для емоційного чи логічного посилення мови.

Стилістичний прийом – це цілеспрямоване використання мовних явищ, яке включає і виразні засоби, він обмежується одним рівнем мови. Являючись узагальненням, типізацією, згущенням об'єктивно існуючих в мові засобів, стилістичний прийом у романі «Забудь-річка» не є натуралістичним відтворенням цих засобів, а якісно їх перетворює. Вибір виразних засобів та стилістичних прийомівобумовлений художнім текстом «Забудь-річка», авторською майстерністю.

ВИСНОВКИ

Лінгвостилістика – наука про лінгвостилістичні особливості художнього твору. Текст використовується для передачі і зберігання інформації, як внутрішньо пов'язане, закінчене ціле, що володіє ідейно-художньою єдністю. Художній текст є ідеальною формою передачі авторської свідомості, що естетично впливає на читача або на слухача. Оскільки основною ознакою художнього тексту є образність, то завданням лінгвостилістичного аналізу є виявлення конкретних засобів створення образності, що пронизує всі рівні мови.

Ідіостиль – це система використання мовних засобів та стилістичних прийомів різних мовних рівнів, а також певних лексичних одиниць чи їх комбінацій, які здатні не тільки вирізнити мову автора з-поміж інших письменників, але й відтворити його світосприйняття. Ідіостиль письменника – це не тільки актуалізований вербальний семіотичний простір, а й те, на що він виводить, що освоює, який лінгвотипологічний потенціал накопичує, у зміні яких літературно-мистецьких норм бере участь.

Творчість братів Капранових, сучасних українських письменників, викликає великий інтерес з боку дослідників, адже індивідуальність творчої манери та стилю авторів дозволяє виокремити національну самобутність українського народу. У своїх творах Брати Капранови використовують оніми різних класів, однак більшу кількість займають міфоніми та космоніми. Творчий доробок братів дозволяє зробити висновок про те, що їх твори є оригінальними та різножанровими, адже вони є не тільки авторами романів, новел, а й публіцистами. Твори братів Капранових сповнені використанням експресивно-забарвленої лексики. У текстах братів Капранових активно використовуються дієслова з

оцінними значеннями. Оцінний компонент у значенні дієслівних лексем дозволяє виразити ставлення до дії, емоційно, образно передати інформацію, охарактеризувати суб'єкта мовлення. Аналіз ідіостилю братів Капранових свідчить, що на лексичному рівні поширені стилістично знижені засоби вираження оцінки такі, як простонародна лексика, розмовні слова, жаргонізми, лайливі слова.

Брати Капранови звертаються до ресурсів готових поетичних засобів, формул, символів, таких як народні прислів'я, приказки, пісні з оцінною метою. Створення глибинного підтексту відбувається шляхом використання фольклорних елементів, які підкреслюють яскраво виражену національну самосвідомість письменників, що впливає на національні почуттів читачів. Одним з важливих засобів емоційної оцінки у творах братів Капранових є фразеологізми на позначення позитивної або негативної оцінки осіб, предметів, вчинків людини, психоемоційного стану людини.

Твори братів Капранових є результатом їх роздумів, філософських міркувань, історичного попиту та біографічних подій. У творах братів Капранових об'єктами оцінки є політична ситуація, представники влади, бомонду, сімейні стосунки, кохання, суспільно-політичні погляди. Суб'єктом оцінки виступають як герої творів, так і автори. Оцінка вербалізована за частиномовною приналежністю найбільш послідовно за допомогою прикметників та дієслів; зі стилістичного погляду за допомогою простонародної, розмовної, жаргонної, лайливої лексики, за морфологічними ознаками за допомогою суфіксації та префіксації.

До лексичних особливостей ідіостилю братів Капранових можна віднести використання лайливих слів, сленгу, неологізмів, запозичень та звуконаслідування. Вкраплення такого роду виконують експресивну функцію, передаючи настрій твору, його функціональне значення та філософську складову роману.

Твір «Забудь-річка» багатий на виразні засоби та стилістичні прийоми. Являючись узагальненням, типізацією, згущенням об'єктивно існуючих в мові засобів, стилістичний прийом у романі «Забудь-річка» не є натуралістичним відтворенням цих засобів, а якісно їх перетворює. Вибір виразних засобів та стилістичних прийомів обумовлюється художнім текстом «Забудь-річка», авторською майстерністю. До стилістичних особливостей братів Капранових слід віднести використання таких прийомів як цитати, метафори, порівняння, епітети, перерахування, прислів'я та приказки, риторичні запитання, іронія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты (англицизмы в русском языке) / В. М. Аристова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – 150 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: [учебник для вузов] / И. В. Арнольд. — [4-е изд., испр. и доп.] — М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
3. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты: учебник для вузов / Л. Г. Бабенко. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2004. – 464 с.
4. Базылев, В.Н. Российская лингвистика XXI века: традиции и новации [Текст] / В.Н. Базылев. – Москва: Изд-во СГУ, 2009. – 380 с.
5. Безпечний І. Теорія літератури / І. Безпечний. – Київ: Смолоскип, 2009. – 388 с; Bezpechnyi I. Teoriia literatury / I. Bezpechnyi. – Kyiv: Smoloskur, 2009. – 388 s.
6. Береза І. Ю. Українська відьма: від Гоголя до Капранових / І. Ю. Береза // Література та культура Полісся. – Вип. 53. Гоголь і український культурний контекст. – Ніжин, 2009. – С. 54-61.
7. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика текста : словарь-тезаурус / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
8. Брати Капранови Забудь-річка. – Нора-Друк; Київ, 2016. – 544 с.
9. Будагов Р. О предмете языкознания // Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. – 1998. – Т. XXXI.– 412 с.
10. Великий енциклопедичний словник. Мовознавство / гол. ред. Ярцева В. Н. – 1998, 2-е изд. – 685с.
11. Виноградов В. В. О теории художественной речи / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1971. – 240 с.

12. Виноградов В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. - М., Просвещение, 1963. - 320с.
13. Воронин, С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании [Текст] / С.В. Воронин. – Л.:ЛГУ, 1990. – 200 с.
14. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Высшая школа, 2012. – 379 с.
15. Гоца Н. М. Текст як лінгвостилістична єдність та основні аспекти і методи його аналізу. – Режим доступу : <https://mydocx.ru/3-56093.html>
16. Григорьев В. П. Грамматика идиостиля В. Хлебников / В. П. Григорьев. – М., 2000. – 225 с.
17. Гузенко С. В. Вербалізація категорії оцінки у творах братів Капранових. – URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/22719/1/Huzenko.pdf>
18. Домилівська Л. В. Ідіостиль Юрія Яновського в контексті лінгвоестетичних парадигм I половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. В. Домилівська ; КНУ ім. Т. Шевченка. – К. , 2011. – 18 с.
19. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / С. Я. Єрмоленко. – К., 2001. – 123 с..
20. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури : навч. посіб. / упорядн. тексту П.В. Іванишина. – Київ: ВЦ «Академія», 2010. – 256 с; Iwanyshyn V.P. Narysy z teorii literatury : navch. posib. / uporiadn. tekstu P.V. Iwanyshyna. – Kyiv: VTs «Akademiiia», 2010. – 256 s.
21. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : ЛКИ, 2010. – 264 с.
22. Князев Н.А. Английские лексические новообразования в сфере компьютерных технологий. Автореферат дис. ... канд. филол. наук. Пятигорск: Пятигорский гос. лингв. ун-т, 2006. 18 с.

23. Крупеньова Т. І. Особливості ономастикону творів братів капранових. – URL: <http://zum.onu.edu.ua/article/view/131368/127646>
24. Ларин Б.А. Заметки о «Словаре обиходного языка Московской Руси». Публикация и примечания С. С теории и истории языка. СПб, 1993, 95 с.
25. Лесин В. Словник літературознавчих термінів / В. Лесин, О. Пулинець. – К., 1971. – 486 с.
26. Лингвистический энциклопедический словарь / [ред.-сост. В. Н. Ярцева]. – [2-е изд. , доп.]. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
27. Литературный энциклопедический словарь / [ред.-сост. В. М. Кожевников, П. А. Николаев.]. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – 752 с.
28. Літературознавчий словник-довідник / [ред.-уклад. Р. Т. Гром'як]. – [2-ге вид., випр. , доп.]. – К. : ВЦ "Академія", 2007. – 753 с.
29. Лук'яненко Д. В. Народознавча домінанта романів Братів Капранових / Д. В. Лук'яненко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Філологічні науки. – Вип. 22. – Миколаїв, 2009. – С. 210-215.
30. Лучшие книги лета – URL: <https://kp.ua/life/549010-luchshye-knyhy-leta>
31. Лыков А.Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово): учебное пособие. – М.: Высшая школа, 2006. – 118 с.
32. Мазепова О. В. Лінгвістичні особливості ідіостилю Сохраба Сепехрі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.13 "Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та

Австралії" / О. В. Мазепова ; Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України. – К., 2007. – 20 с.

33. Пескова Е.А. Об антропоцентризме прециозного стиля / Е.А. Пескова. СПб: РГПУ им. А.И. Герцена, 2003. – С. 31-36.

34. Пищальникова В. А. Проблема идиостиля. Психолінгвістический аспект / В. А. Пищальникова. – Барнаул, 1992. – 73 с.

35. Рахилина Е.В. Основные идеи когнитивной семантики // Фундаментальные направления современной американской лингвистики / под ред. А.А. Кибрика, И.М. Кобозевой, И.А. Секериной. М., 2010. – 123 с.

36. Словарь лингвистических терминов / [ред.-сост. О. С Ахманова.]. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.

37. Словарь литературоведческих терминов // Ред.-сост. Л. И. Тимофеев, В. Тураев. – М., 1974. – 509 с.

38. Сологуб Н.М. Поняття “індивідуальний стиль” письменника в контексті сучасної лінгвістики // Слов’янська філологія: Науковий вісник / Н. М. Сологуб. – Вип. 117-118. – Чернівці, 2001.

39. Ставицька Л.О. Про характер взаємодії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови // Мовознавство / Л. О. Ставицька. – №4. – 1986.

40. Ставицька Л.О. Про характер взаємодії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови // Мовознавство / Л. О. Ставицька. – №4. – 1986.

41. Степанченко І.І. Принципи функціонально-типологічного дослідження ідіостилю (на матеріалі лірики С. Єсеніна) // Мовознавство / І. І. Степанченко. – №6. – 1991.

42. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / [ред.-сост. М. Н. Кожина]. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Флинта : Наука, 2006. – 696 с.

43. Тарасова И. А. Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте: [монография] / И. А. Тарасова. – [2-е изд., перераб.]. – М. : ФЛИНТА, 2012 – 196 с.

44. Топоров В.Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья / В. Н. Топоров.– М., 1962. – 242 с.

45. Українська мова. Енциклопедія / [ред.-уклад. В. М. Русанівський]. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

46. Фатюхин, В.В. Особенности перевода звукоподражаний и междометных глаголов: На материале русского и английского языков [Текст]: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Фатюхин Вячеслав Вячеславович – Москва, 2000. – 184 с

47. Фельдман Н.И. Окказиональные слова и лексикография // Вопросы языкознания. – 1957. -№ 4. - С. 4-12.

48. Фоменко Е. Г. Лингвотипологическое в идиостиле Джеймса Джойса : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" [Электронный ресурс] / Е. Г. Фоменко. – Запорожье, 2006. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/lingvotipologicheskoe-v-idiostile-dzheimsa-dzhoisa>.

49. Щерба Л. Языковая система и речевая деятельность, - М. Просвещение, 2004.– 432 с.

50. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – [8th ed.]. – Oxford Oxford University Press, 2013. – 1952 p.

51. Oxford Explanatory English dictionary bed edition. – Oxford Oxford University Press, 2012. – 1753 p.

ДОДАТКИ

Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти
Херсонського державного університету.